

Nr 28

Socialförsäkringsutskottets betänkande i anledning av motion om allmän egenpension.**Motionen**

I motionen 1972:220 av herr Helén m. fl. (fp) hemställs bl. a. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär utredning om och förslag till en allmän egenpension enligt de riktlinjer som skisseras i motionen.

Motionen behandlas i detta betänkande endast i vad den avser frågan om en allmän egenpension. Yrkandet i motionen om rätt för hemmavarande förälder att tillgodoräkna sig ATP-poäng för vård av barn under viss ålder har utskottet behandlat i sitt betänkande 1972:15.

Paragrafhänvisningarna i det följande avser samtliga lagen om allmän försäkring.

Gällande bestämmelser*Folkpensioneringen*

Rätt till folkpension tillkommer varje svensk medborgare som är bosatt i Sverige eller som varit mantalsskriven här för det år då han fyllde 62 år och för de fem åren närmast dessförinnan (5 kap. 1 §). Ålderspension utgår i regel från 67 års ålder. Dess årsbelopp utgör 90 % av basbeloppet för ogift och i regel 70 % av basbeloppet för gift pensionsberättigad.

Förtidspension utgår till den vars arbetsförmåga på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan är varaktigt nedsatt med minst hälften. I vissa fall kan förtidspension enligt regler som trätt i kraft den 1 juli 1972 utgå vid varaktig arbetslöshet utan särskild medicinsk prövning. Kan nedsättning av arbetsförmågan inte anses varaktig utgår tidsbegränsad förtidspension i form av sjukbidrag (7 kap. 1 §). Är arbetsförmågan nedsatt i sådan grad att intet eller endast en ringa del återstår, utgår hel förtidspension. Är arbetsförmågan nedsatt i mindre grad men likväl med avsevärt mer än hälften utgår två tredjedelar av hel förtidspension. I övriga fall utgår halv pension (7 kap. 2 §). Beträffande beräkningen av pensionsbeloppet gäller i övrigt samma regler som för ålderspension (7 kap. 4 §). Under vissa förutsättningar utgår invaliditetsersättning (9 kap. 3 §).

Änkepension utgår enligt närmare bestämmelser i 8 kap. 1-4 §§ till änka som har vårdnaden om och stadigvarande sammanbor med barn under sexton år eller som vid makens död fyllt 36 år och varit gift med

honom minst fem år. Med änka jämställs under vissa förutsättningar kvinna som utan äktenskap stadigvarande sammanbott med man som sedan avlidit. Änkepensionens årsbelopp utgör normalt 90 % av basbeloppet.

Om en kvinna blivit änka efter den 30 juni 1960, utgår änkepensionen utan inkomstprövning. För änkor, vilkas män avlidit före den 1 juli 1960 är pensionen däremot inkomstprövad. Om dödsfallet inträffat under tiden den 1 juli 1958—den 30 juni 1960, är dock viss del av pensionen, det s. k. garantibeloppet, fri från inkomstprövning. Garantibeloppet utgör, om dödsfallet inträffat under tiden den 1 juli 1958—den 30 juni 1959, en tredjedel och, om dödsfallet inträffat under tiden den 1 juli 1959—den 30 juni 1960, två tredjedelar av det belopp som skulle ha utgått utan inkomstprövning.

Änkepension dras in, om änkan ingår nytt äktenskap, men börjar ånyo utgå, om det nya äktenskapet upplöses inom fem år.

Uppfyller en änka förutsättningarna för rätt till både förtidspension och änkepension, utgår efter hennes eget val en av dessa pensioner. Fr. o. m. den månad då änkan fyller 67 år utbyts änkepensionen mot ålderspension.

Barnpension tillkommer barn, vars far eller mor eller båda föräldrar avlidit och som ej fyllt 16 år. Pensionens årsbelopp uppgår till 25 % eller, om bägge föräldrarna avlidit, 35 % av basbeloppet (8 kap. 5—6 §§).

Tilläggsförmåner till folkpension är barntillägg, invaliditetstillägg, pensionstillskott, hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg (9 kap. 1, 2, 4, 5 §§).

Tilläggs pensioneringen

Inom tilläggs pensioneringen finns i fråga om ålder, nedsättning av arbetsförmåga etc. som förutsättning för olika pensionsförmåner liknande regler som inom folkpensioneringen (12—14 kap.). Medan pensionerna inom folkpensioneringen utges med enhetsbelopp oberoende av tidigare inkomster eller avgiftsbetalning, byggs pensionsrätten inom tilläggs pensioneringen upp genom förvärsarbete individuellt för varje försäkrad. I gengäld är rätten till tilläggs pensionen ej knuten till medborgarskapsvillkor eller villkor om fortsatt bosättning i Sverige.

Pensionsrätt inom tilläggs pensioneringen byggs upp kalenderårsvis av svenska medborgare och här bosatta utlänningar genom att inkomst av anställning och inkomst av annat förvärsarbete tillgodoräknas dem som pensionsgrundande inkomst. Beräkning av pensionsgrundande inkomst görs dock inte för år före 16 års ålder eller efter 65 års ålder och inte heller för år då ålderspension eller förtidspension enligt AFL (1 kap. 3 §, 11 kap. 1 §) utgått.

Med inkomst av anställning avses den lön i pengar eller naturaförmåner i form av kost eller bostad, som försäkrad åtnjuter som arbetstagar i allmän eller enskild tjänst. Till sådan inkomst hänförs dock ej från en och samme arbetsgivare åtnjuten lön som under året inte uppgått till 300 kr.

Med inkomst av anställning kan, om parterna är ense, likställas ersättning för arbete som försäkrad utfört för annans räkning utan att anställning förelegat. Hänsyn tas som regel inte till ersättning från utomlands bosatt arbetsgivare, utländsk juridisk person eller främmande makts beskickning eller konsulat (11 kap. 2 §).

Med inkomst av annat förvärvsarbete avses dels inkomst av rörelse som bedrivs i Sverige, dels inkomst av här belägen jordbruksfastighet som brukas av den försäkrade, dels – i den mån inkomsten inte är att hänföra till inkomst av anställning – ersättning i pengar eller naturaförmåner i form av kost eller bostad för arbete för annans räkning. Inkomst som inte uppgått till 500 kr. för år tas ej i beräkning (11 kap. 3 §).

Den pensionsgrundande inkomsten för ett år utgörs av summan av inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete, varvid man bortser från inkomstdelar som understiger det vid årets ingång gällande basbeloppet (sådana inkomstdelar täcks av folkpensioneringen) eller överstiger 7,5 gånger detta basbelopp (11 kap. 5 §). För varje år då pensionsgrundande inkomst fastställs för försäkrad tillgodoräknas han pensionspoäng som motsvarar den pensionsgrundande inkomsten dividerad med det vid årets ingång gällande basbeloppet (11 kap. 6 §).

Inom ålderspensioneringen utgör pensionen 60 % av produkten av basbeloppet för den månad som pensionen avser och medeltalet av de pensionspoäng som tillgodoräknats den försäkrade. Har pensionspoäng tillgodoräknats för mer än 15 år, görs medeltalsberäkningen enbart på de 15 högsta poängtal. Har pensionspoäng tillgodoräknats den försäkrade mindre än 30 år, sker en proportionell reduktion av pensionen. Specialregler finns för fall då undantagande från tilläggs-pensioneringen gällt under något år. Likaledes finns regler om minskning av pensionens årsbelopp vid uttag från tidigare pensionsålder än 67 år (12 kap. 2 §).

I fråga om tilläggs-pension i form av förtidspension eller sjukbidrag gäller samma regler som beträffande folkpensioneringen. En förutsättning för rätt till förtidspension från tilläggs-pensioneringen är att den försäkrade kan tillgodoräkna sig pensionspoäng för tid före det år då pensionsfallet inträffat (13 kap. 1 §).

Storleken av hel förtidspension motsvarar i princip den ålderspension som skulle tillkomma den försäkrade från 67 års ålder. För beräkningen gäller särskilda regler.

Beträffande familjepensionerna till efterlevande gäller att beräkningen av pensionsbeloppet anknyter till det belopp som utgått eller skulle ha utgått till den avlidne som egenpension inom förtids- eller ålderspensioneringen. Om den avlidne vid dödsfallet var ålders- eller förtidspensionär, avgörs således storleken av den efterlevandes pension i princip av storleken av den utgående egenpensionen. I annat fall är utgångspunkten den förtidspension som skulle ha utgått om rätt till sådan pension inträtt vid tidpunkten för dödsfallet. Änkepensionens årsbelopp utgör 40 % av den nämnda egenpensionens årsbelopp eller 35 % om efter den försäkrade också finns pensionsberättigat barn. Barnpension tillkommer försäkrads barn under 19 år och utgår, om någon samtidigt är berättigad

till änkepension, med 15 % av egenpensionens årsbelopp och eljest med 40 % av detta belopp. Är barnen flera ökas barnpensionsbeloppet med 10 % för varje barn och det sammanlagda beloppet fördelas lika mellan barnen (14 kap. 3 och 5 §§).

Flera familjepensioner kan inte utgå samtidigt till samma person. Är någon för samma månad berättigad till flera tilläggspensioner i form av familjepension - t. ex. barnpension efter dels fader dels moder eller änkepension och barnpension - utgår således endast den största av dessa (14 kap. 7 §). En kvinnas rätt till änkepension påverkas emellertid inte av att hon samtidigt är berättigad till förtidspension eller ålderspension från tilläggspensioneringen. Änkepension från folkpensioneringen kan däremot aldrig utgå samtidigt med folkpension i form av förtidspension eller ålderspension.

Tidigare behandling

Vid 1966 års riksdag väcktes motioner med yrkande om utredning av frågan om en allmän egenpension. I motionerna pekades på den bristande överensstämmelsen mellan familjepensionering enligt å ena sidan folkpensioneringens och å andra sidan tilläggspensioneringens bestämmelser. Motionärerna menade att självständig pensionsrätt borde tillerkännas hemarbetande eller deltidsarbetande make och att änkepensionen borde ersättas av en försörjarpension.

Andra lagutskottet framhöll (2LU 1966:53) att pensionsförsäkringskommittén enligt sina direktiv hade att utreda frågan om änkepension och hemställde därför att motionerna skulle överlämnas till denna kommitté.

Riksdagen biföll utskottets hemställan.

År 1967 väcktes motioner vilka bl. a. syftade till likställdhet mellan män och kvinnor i fråga om ekonomiskt skydd i socialförsäkringssystemet. Enligt motionärernas mening borde familjeskyddet förbättras under barnens uppväxt- och utbildningstid samt efterlevandeskyddet omprövas och i första hand utformas som ett skydd för efterlämnade minderåriga barn och deras vårdnadshavare.

I sitt av riksdagen godkända utlåtande 1967:38 hemställde andra lagutskottet att frågan om jämställdhet mellan män och kvinnor i socialförsäkringssystemet måtte bli föremål för särskild utredning.

Pensionsförsäkringskommittén

I ett i mars 1971 avlämnat slutbetänkande "Familjepensionsfrågor m. m." (SOU 1971:19) har pensionsförsäkringskommittén redovisat sina överväganden i fråga om utformningen av ett framtida familjepensionssystem. Kommittén har bl. a. undersökt i vad mån de skillnader mellan kvinnor och män, som finns i de nuvarande bestämmelserna inom den allmänna pensioneringen, fortfarande är motiverade mot bakgrund av de

förändringar som ägt rum inom samhällslivet och den utveckling som kan förutses i framtiden.

För att klargöra vilka familjepensionsbestämmelser som kan vara ändamålsenliga i framtiden har kommittén undersökt de situationer, då ett efterlevnadepensionsskydd är motiverat. Kommittén har funnit, att de personer, som särskilt behöver ett sådant skydd är 1) minderåriga barn, 2) försörjare till sådant barn samt 3) efterlevande som på grund av ålder, hälsotillstånd eller av arbetsmarknadsmässiga skäl har särskilda svårigheter att få förvärvsarbete.

Kommittén anser att änkepensioneringen i framtiden, när kvinnorna i högre grad än nu kan ägna sig åt förvärvsarbete, bör ersättas med dels en utbyggd barnpensionering, dels en oberoende av kön utgående försörjarpension och dels särskilda åtgärder för efterlevande som på grund av sin ålder eller av andra skäl har särskilda svårigheter på arbetsmarknaden. När så skall kunna ske är det enligt kommitténs mening f. n. inte möjligt att med bestämdhet förutsäga. Mot ett omedelbart slopande av änkepensioneringen talar framför allt den omständigheten att denna pensionsform fyller ett stort socialt behov.

För mera omedelbart genomförande har kommittén framlagt förslag om införande av en särskild pensionsförmån benämnd barnpensionstillägg. Syftet med denna förmån är främst att förbättra situationen för änklingars familjer samt för familjer, där barnens föräldrar vid enderas död inte var gifta. Vidare framläggs förslag om att åldersgränsen för barnpension inom folkpensioneringen skall höjas från 16 till 18 år och att nuvarande bestämmelser om hustrutillägg skall ges motsvarande tillämpning beträffande män. I samband härmed föreslås att tillägget kallas maketillägg.

Kommittén har också funnit, att redan nu kan fattas beslut om att änkepension inom tilläggs pensioneringen vid framtida pensionsfall icke skall utgå till unga kvinnor utan barn. Den framlägger därför förslag om att en nedre åldersgräns för rätt till änkepension till barnlösa änkor införs inom tilläggs pensioneringen och att denna gräns sätts vid 36 års ålder, eller samma gräns som gäller inom folkpensioneringen.

Beträffande reglerna om barntillägg till ålders- eller förtidspension föreslår kommittén den ändringen att sådant tillägg skall kunna utgå även till gift kvinna, som uppbär egenpension, och kommittén framlägger också förslag om borttagande av den s. k. sextioårsregeln, som innebär att äktenskapet måste ha ingåtts före det mannen fyllt 60 år för att rätt till änkepension inom tilläggs pensioneringen skall föreligga.

Utskottet

I inledningen till detta betänkande har lämnats en redogörelse för de regler som f. n. gäller inom folkpensioneringen och tilläggs pensioneringen. Det yrkande i motionen 1972:220 som utskottet i detta sammanhang har att behandla avser utredning om och förslag till en allmän egenpension.

Som framgår av det föregående har pensionsförsäkringskommittén i sitt slutbetänkande "Familjepensionsfrågor m. m." (SOU 1971:19), avlämnat i maj 1971, redovisat sina överväganden i fråga om utformningen av ett framtida familjepensionssystem. Kommittén har som sin mening uttalat bl. a. att änke pensionen i framtiden bör ersättas med dels en utbyggd barnpension, dels en oberoende av kön utgående försörjarpension och dels särskilda åtgärder för efterlevande som på grund av sin ålder eller av andra skäl har särskilda svårigheter på arbetsmarknaden. Kommittén har också redovisat de skäl som enligt dess mening talar mot ett omedelbart genomförande av en så genomgripande familjepensionsreform. Därvid hänvisar kommittén framför allt till att änke pensioner i sin nuvarande form fyller ett stort socialt behov, i vart fall så länge tillgången på arbetstillfällen är relativt begränsad. För mera omedelbart genomförande har kommittén framlagt ett flertal förslag, innebärande bl. a. att en särskild pensionsförmån införs benämnd barnpensionstillägg, att åldersgränsen för barnpension inom folkpensioneringen höjs från 16 till 18 år och att nuvarande bestämmelser om hustrutillägg ges motsvarande tillämpning beträffande män.

Motionärerna ansluter sig i huvudsak till ett familjepensionssystem enligt de av pensionsförsäkringskommittén uppdragna riktlinjerna men har i två avseenden en från denna avvikande mening. De kan inte dela kommitténs uppfattning att barnavårdande arbete i hemmet inte skall grunda rätt till ATP-poäng och de menar att redan nu ett konkret förslag till nytt pensionssystem bör utarbetas och en tidsplan för dess genomförande fastställas.

Frågan om rätt för förälder att tillgodoräkna sig ATP-poäng för vård av barn under viss ålder har utskottet behandlat i sitt betänkande SfU 1972:15.

Vad beträffar frågan om utredning angående en allmän egenpension och förslag till en sådan pension har, som redan nämnts, pensionsförsäkringskommittén framlagt ett förslag, som enligt motionärernas mening i huvudsak bör kunna läggas till grund för ett nytt familjepensionssystem. Förslaget är f. n. föremål för Kungl. Maj:ts prövning. En reform av den storleksordning det här gäller måste självfallet vägas mot andra angelägna reformer inom den allmänna försäkringen och den torde — om än väl motiverad — i varje fall inte kunna genomföras annat än etappvis och under lång tid. Det kan vid sådant förhållande inte anses lämpligt att i nuläget föranstalta om ny utredning i syfte att utarbeta konkreta förslag till bestämmelser och fastställa en tidsplan för deras genomförande.

Utskottet är således av den uppfattningen att det slutliga resultatet av

pensionsförsäkringskommitténs arbete bör avvaktas innan man vidtar åtgärder av det slag motionärerna föreslår.

Med det anförda hemställer utskottet
att riksdagen avslår motionen 1972:220, i vad den behandlas i
detta betänkande.

Stockholm den 2 november 1972

På socialförsäkringsutskottets vägnar

TORSTEN FREDRIKSSON

Närvarande: herrar Fredriksson (s), Carlsson i Vikmanshyttan* (c), Lundberg (s), Jonsson i Mora (fp), fröken Sandell (s), herrar Ringaby (m), Karlsson i Ronneby* (s), Magnusson i Nennesholm (c), Persson i Stockholm (s), fru Håvik (s), fröken Pehrsson (c), herrar Marcusson (s), Olsson i Stockholm* (vpk), fröken Bergström (fp) och herr Andersson i Ljung (m).

* Ej närvarande vid betänkandets justering

Reservation

av herr Jonsson i Mora (fp) och fröken Bergström (fp) vilka
dels anført följande:

Vi kan ansluta oss till den av utskottet framförda uppfattningen att en reform av den storlek pensionsförsäkringskommittén föreslagit måste genomföras etappvis. Det finns också anledning att räkna med en betydande övergångstid. Den omständigheten att reformen måste genomföras successivt utgör enligt vår mening dock inte skäl för att skjuta beslutet om dess genomförande på framtiden.

Vi anser i stället att man snarast bör fatta konkreta beslut om en sådan reform. Inte minst hänsynen till alla de, främst yngre, familjer som skulle komma att beröras av reformen talar för att så sker.

Pensionsreglerna torde kunna utformas med utgångspunkt från de riktlinjer som uppdragits av pensionsförsäkringskommittén. Samtidigt bör en tidsplan för bestämmelsernas ikraftträdande utarbetas. Vi vill i sammanhanget särskilt understryka att vi inte kan dela den av kommittén framförda uppfattningen att barnavårdande arbete i hemmet inte skall kunna grunda rätt till ATP-poäng.

Pensionsförsäkringskommittén har numera avslutat sitt arbete. Vi föreslår därför att Kungl. Maj:t får i uppdrag att föranstalta om ny utredning. Detta kan ske antingen genom tilläggsdirektiv till pensionsålderskommittén eller genom att man tillsätter en särskild parlamentarisk kommitté.

dels ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1972:220, i vad den behandlas i detta betänkande, hos Kungl. Maj:t begär utredning och förslag om en allmän egenpension enligt de riktlinjer som skisserats i motionen.